

# JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS SIEGBERT ALBER

22 päivänä helmikuuta 2001 <sup>1</sup>

## I Johdanto

1. Nyt tarkasteltavan ennakkoratkaisupyyntö on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle Ranskan Conseil d'Etat. Se tiedustele, onko sellainen kansallinen säännös yhteisön oikeuden mukainen, jossa naisten hyväksi luetaan eläkkeen määrää laskettaessa kustakin lapsesta yksi ylimääräinen palvelusvuosi. Pääasian kantaja (jäljempänä kantaja) on kolmen lapsen isä, joka vaatii kolmen ylimääräisen palvelusvuoden hyväksilukemista kyseisen säännöksen nojalla. Hän pitää säännöstä miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen vastaisena naisille siinä myönnetyn hyvityksen vuoksi.

2. On myös pohdittava, sovelletaanko asiaan eläkehakemuksen tekohetkellä vuonna 1991 voimassa ollutta yhteisön lainsäädäntöä vai ratkaistaanko asia ennakkoratkaisupyyntö esittämisen ajankohtana vuonna 1999 voimassa olleen lainsäädännön perusteella.

## II Tosiseikat ja oikeudenkäynti

3. Kantaja on Ranskan virkajärjestelmän mukainen "magistrat",<sup>2</sup> joka oli Cour d'appel Paris'n jäsen ja joka työskenteli Ranskan ulkoministeriön lähettämänä virkamiehenä Euroopan yhteisöjen komission oikeudellisella osastolla. Kantaja haki eläkettä 15.2.1991 alkaen. Eläke määrättiin maksettavaksi 1.7.1991 tehdyllä päätöksellä, joka annettiin hänelle tiedoksi 11.5.1992. Eläkkeen määrä laskettiin yksinomaan kantajan tosiasiallisten palvelusvuosien perusteella. Kantaja vastusti päätöstä ja vaati, että huomioon otettaisiin myös kolme ylimääräistä palvelusvuotta Code des pensions civiles et militaires de retraite (siviilivirkamiesten ja sotilaiden eläkelaki; jäljempänä eläkelaki) L.12 §:n b kohdan nojalla,<sup>3</sup> sillä kyseisessä säännöksessä naispuolisille virkamiehille myönnetään kustakin lapsesta erityinen hyvitys.

4. Kantaja katsoi, että myös hänen olisi kolmen lapsen isänä saatava kyseinen hyvitys naisten ja miesten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen ja erityisesti samapalkkaisuuden periaatteen mukaisesti.

2 — Magistrat on yhteisnimitys korkeille virkamiehille, tuomareille ja syyttäjille.

3 — Säännöksen sanamuoto on esitetty jäljempänä 14 kohdassa.

1 — Alkuperäinen kieli: saksa.

Koska häneltä evättiin tällainen etuus, hän nosti kanteen ennakkoratkaisupyynnön esittäneessä Conseil d'Etat'ssa. Tämä tuomioistuin on ainoa oikeusaste, joka käsittelee magistrat'n kaltaisten, asetuksella virkaan nimitettyjen virkamiesten asioita. Kantaja vaati eläkepäätöksen kumoamista siltä osin kuin hänen hyväkseen oli luettu ainoastaan hänen suorittamansa tosiasialliset palvelusvuodet.

19.12.1978 annetun direktiivin 79/7/ETY säännökset sen, että Ranska pitää voimassa code des pensions civiles et militaires de retraite L.12 §:n b kohdan kaltaiset säännökset?"

5. Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin antoi 28.7.1999 välipäätöksen, jossa se lykkäsi asian käsittelyä ja esitti yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

6. Yhteisöjen tuomioistuimessa vireillä olevaan oikeudenkäyntiin osallistuvat kantaja, Ranskan hallitus, Belgian hallitus ja komissio.

### III Sovellettava lainsäädäntö

"1. Onko Ranskan virkamiesten eläkejärjestelmän perusteella maksettavia eläkkeitä pidettävä EY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa (josta on tullut EY 141 artikla) tarkoitettuna palkkana?

a) *Asiaa koskeva yhteisön lainsäädäntö*

Jos vastaus tähän kysymykseen on myöntävä, rikotaanko code des pensions civiles et militaires de retraite L.12 §:n b kohdan säännöksillä samapalkkaisuuden periaatetta sosiaalipolitiikasta tehdyn pöytäkirjan N:o 14 liitteenä olevan sopimuksen 6 artiklan 3 kohta huomioon ottaen?

7. EY:n perustamissopimuksen 119 artikla, joka oli voimassa kantajan eläkehakemuksen esittämisajankohtana, kuului seuraavasti:

2. Siinä tapauksessa, että EY:n perustamissopimuksen 119 artiklaa ei ole sovellettava tässä asiassa, estävätkö

"Jokainen jäsenvaltio huolehtii ensimmäisen vaiheen aikana miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen soveltamisesta ja pitää sen voimassa sen jälkeen.

Tätä artiklaa sovellettaessa 'palkalla' tarkoitetaan tavallista perus- tai vähimmäispalkkaa ja muuta korvausta, jonka työntekijä suoraan tai välillisesti saa työnantajaltaan työstä tai tehtävästä rahana tai luontoisetuna.

2. Tässä artiklassa 'palkalla' tarkoitetaan tavallista perus- tai vähimmäispalkkaa ja muuta korvausta, jonka työntekijä suoraan tai välillisesti saa työnantajaltaan työstä tai tehtävästä rahana tai luontoisetuna.

Samapalkkaisuudella ilman sukupuoleen perustuvaa syrjintää tarkoitetaan sitä, että:

Samalla palkalla ilman sukupuoleen perustuvaa syrjintää tarkoitetaan, että:

a) palkka, joka maksetaan työn tuloksen perusteella, lasketaan saman mittausyksikön mukaan;

a) palkka, joka maksetaan työn tuloksen perusteella, lasketaan saman mittausyksikön mukaan;

b) palkka, joka maksetaan työhön käytetyn ajan perusteella, on sama samasta tehtävästä."

b) palkka, joka maksetaan työhön käytetyn ajan perusteella, on sama samasta tehtävästä.

8. Perustamissopimuksen artiklojen numerointia muutettiin vuoden 1997 Amsterdamin sopimuksella, ja ennakkoratkaisupyyynnön esittämisajankohtana vuonna 1999 kyseisestä säännöksestä oli tullut EY 141 artikla, joka kuuluu seuraavasti:

3. — —

"1. Jokainen jäsenvaltio huolehtii sen periaatteen noudattamisesta, jonka mukaan miehille ja naisille maksetaan samasta tai samanarvoisesta työstä sama palkka.

4. Jotta miesten ja naisten välinen täysi tosiasiallinen tasa-arvo toteutuisi työelämässä, tasa-arvoisen kohtelun periaate ei estä jäsenvaltioita pitämästä voimassa tai toteuttamasta sellaisia erityisetuja tarjoavia toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on helpottaa aliedustettuna olevan sukupuolen

ammattillisen toiminnan harjoittamista taikka ehkäistä tai hyvittää ammattiuraan liittyviä haittoja.”

Direktiivin 3 artikla kuuluu seuraavasti:

”1. Tätä direktiiviä sovelletaan:

9. Tämä edellisessä kohdassa esitetty 4 kohta palautuu sisällöllisesti seuraavassa kohdassa mainittuun vuoden 1993 sopimukseen ja sen 6 artiklan 3 kohtaan.

10. Ensimmäisessä ennakkoratkaisukysymyksessä mainitun sosiaalipolitiikasta tehdyn pöytäkirjan N:o 14 liitteenä olevan 1.11.1993 tehdyn sopimuksen 6 artiklan ensimmäiset virkkeet vastaavat ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa käytettyä sanamuotoa. ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklaa täydentävässä sopimuksen 6 artiklan 3 kohdassa määrätään seuraavaa:

”Tämä artikla ei estä jäsenvaltiota pitämästä voimassa tai toteuttamasta sellaisia erityisetuja tarjoavia toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on helpottaa naisten ammatillisen toiminnan harjoittamista taikka estää tai hyvittää heidän ammattiuraansa liittyviä haittoja.”

11. Toisessa ennakkoratkaisukysymyksessä on mainittu miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskeissa kysymyksissä 19 päivänä joulukuuta 1978 annettu neuvoston direktiivi 79/7/ETY.<sup>4</sup>

a) lakisääteisiin järjestelmiin, jotka antavat turvaa seuraavien tapausten varalta:

— sairaus,

— työkyvyttömyys,

— vanhuus,

— työtapaturmat ja ammattitaudit,

— työttömyys;

b) sosiaalihuoltoon niiltä osin kuin sillä täydennetään a alakohdassa tarkoitettuja järjestelmiä tai korvataan ne.

<sup>4</sup> — EYVL L 6, 10.1.1979, s. 24.

2. Tätä direktiiviä ei sovelleta jälkeenjääneille suoritettavia etuuksia koskeviin säännöksiin eikä perhe-etuuksia koskeviin säännöksiin muissa kuin niissä tapauksissa, joissa perhe-etuuksia myönnetään lisä-etuuksina 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen tapausten johdosta.

— velvollisuus osallistua rahoitukseen ja maksuosuuksien laskentaperusteet;

— etuuksien, aviopuolisosta ja huollettavista johtuvat lisät mukaan lukien, laskentaperusteet sekä etuuksiin olevan oikeuden kestoa ja jatkumista koskevat edellytykset.

3. Jotta varmistetaan tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttaminen ammatillisissa järjestelmissä, neuvosto antaa komission ehdotuksesta säännökset sen sisällöstä, soveltamisalasta ja järjestelyistä sen soveltamiseksi.”

2. Tasa-arvoisen kohtelun periaate ei rajoita naisten suojelua äitiyden perusteella koskevien säännösten soveltamista.”

12. Direktiivin 4 artiklassa säädetään seuraavaa:

13. Direktiivin 7 artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Tasa-arvoisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan, että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei saa esiintyä välittömästi eikä välillisesti etenkin siviilisäädyn tai perheaseman perusteella eikä varsinkaan, kun on kysymyksessä:

”1. Tämä direktiivi ei rajoita jäsenvaltioiden oikeutta jättää sen soveltamisalan ulkopuolelle:

a) — —

b) lapsia kasvattaneille henkilöille myönnettäviä, vanhuuseläkejärjestelmään kuuluvia etuuksia; oikeutta etuuksiin jaksoilta, joiden aikana työnteke on ollut keskeytyneenä lasten kasvattamisen vuoksi;

— järjestelmien soveltamisala ja niiden piiriin pääsemisen edellytykset;

c) — e) — —

c) — e) — —

2. — — ”.

b) *Jäsenvaltion lainsäädäntö*

14. Eläkelain L.12 §:n b kohdassa säädetään seuraavaa:

Tosiasiallisiin palvelusvuosiin lisätään julkishallinnosta annetussa asetuksessa säädettyin edellytyksin seuraavat hyvitykset:

a) — —

b) Naispuoliselle virkamiehelle annettava hyvitys kustakin hänelle avioliitossa syntyneestä lapsesta tai hänen synnyttämästään lapsesta, jonka syntyperä on osoitettu, taikka hänen huollettavanaan olevasta ottolapsesta, kun virkamies on kasvattanut lasta vähintään yhdeksän vuoden ajan ennen kuin lapsi on täyttänyt 21 vuotta, sekä kustakin muusta L.18 §:n 2 kohdassa tarkoitettua lapsesta.

15. Eläkelain L.18 §:ssä, johon edellä esitetystä pykälästä viitataan, säädetään eläkkeeseen sovellettavista perheellisistä sukupuolineutraalilla tavalla. Lain L.18 §:n 1 kohdan mukaan eläkkeeseen myönnetään lisä, jos eläkkeensaaja on kasvattanut vähintään kolme lasta. Saman pykälän 2 kohdassa luetellaan lapset, jotka täyttävät säännöksessä tarkoitetun ”lapsen” edellytykset. Näinä lapsina pidetään edellä L.12 §:n b kohdassa tarkoitettujen lasten lisäksi jommankumman avio puolison aikaisemmasta avioliitosta peräisin olevia lapsia, jommankumman avio puolison biologisia lapsia, joiden syntyperä on osoitettu, ja jommankumman avio puolison adoptoimia lapsia. Tämän jälkeen mainitaan kolme ryhmää, joihin kuuluvat lapset ovat tuomioistuimen päätöksellä eläkkeensaajan huollettavina. Näistä ensimmäiseen ryhmään kuuluvat lapset, joihin nähden eläkkeensaaja on ottanut itselleen vanhemmuuteen liittyvän vastuun, toiseen ryhmään kuuluvat lapset, joiden holhooja hän on, ja kolmannessa ryhmässä ovat lapset, jotka on otettu eläkkeensaajan talouteen kasvattilapsiksi.

16. Eläkelain R.13 §:ssä täsmennetään L.12 §:n b kohtaa. Siinä säädetään seuraavaa:

”Tämän lain L.12 §:n b kohdassa tarkoitettu naispuolisille virkamiehille myönnettävä hyvitys on yksi vuosi kustakin avioliitossa tai avioliiton ulkopuolella tunnustettuna syntyneestä lapsesta sekä muusta lapsesta, joka on palveluksesta poistumisen

hetkellä virkamiehen kasvatettavana kyseisessä kohdassa säädetyissä olosuhteissa ja säädetyn ajan.”

uudesta säännöstä, jota ei pidä soveltaa aikaisemmin tapahtuneeseen.

#### IV Osapuolten väitteet ja niiden perustelut

##### *Kantaja*

17. Kantaja katsoo, että riidanalainen virkamieseläke on ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa tai EY 141 artiklassa tarkoitettua ”palkkaa”. Hän esittää väitteensä Ranskan virkamiesten eläkejärjestelmään ja yhteisöjen oikeuskäytäntöön kohdistamansa analyysin perusteella.<sup>5</sup> Kysymyksen, onko eläkelain L.12 §:n b kohta sosiaalipolitiikasta tehdyn pöytäkirjan liitteenä olevan sopimuksen 6 artiklan 3 kohdan valossa samapalkkaisuuden periaatteen vastainen, kantaja vastaa toteamalla, ettei kyseistä määräystä sovelleta nyt tarkasteltavaan asiaan, koska ratkaisevana ajankohtana on pidettävä eläkepäättöksen antamisajan kohtaa 1.7.1991, kun taas sosiaalipolitiikasta tehty pöytäkirja on allekirjoitettu vasta 7.2.1992 ja se on tullut voimaan vasta 1.11.1993. Kantajan mukaan kyse on

18. Ennakkoratkaisukysymyksiin vastaaminen edellyttää eläkelain L.12 §:n b kohdan tarkastelemista. Jo ensilukemalta käy ilmi, että hyvityksen myöntämiselle on asetettu erilaisia edellytyksiä. Hyvitys myönnetään ensinnäkin avioliitossa tai avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista taikka ottolapsista siitä huolimatta, että henkilö ei ole kasvattanut lapsia, eli pelkästään äitiyden perusteella.

19. Sen sijaan hyvityksen saaminen eläkelain L.18 §:ssa tarkoitetuista lapsista edellyttää, että lapsia on kasvatettu vähintään yhdeksän vuoden ajan. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan edellytetä, että lastenkasvatuksesta olisi aiheutunut haittaa virkamiehen ammattiuuralle. Säännös ei sitä paitsi koske kantajaa, joten sitä ei tästäkään syystä tarvitse tutkia tässä yhteydessä.

20. Se, ettei hyvitys ole laissa ensin mainitussa tapauksessa sidottu siihen seikkaan, että virkamiehen on jäätävä äitiyslomalle, mikä saattaa aiheuttaa ammatillista haittaa, käy kantajan mukaan ilmi siitä, että säännöstä sovelletaan myös lapseen, joka on syntynyt ennen kuin lapsen äiti on saavuttanut virkamiehen aseman tai ajankohdana, jona äidillä ei enää ole tätä asemaa, taikka tilanteessa, jossa äiti ei ole harjoittanut virkatoimintaansa. Hyvitys ei näin

<sup>5</sup> — Asia C-7/93, Beune, tuomio 28.9.1994 (Kok. 1994, s. I-4471); asia 170/84, Bilka, tuomio 13.5.1986 (Kok. 1986, s. 1607; Kok. Ep. VIII, s. 607); asia C-109/91, Ten Oever, tuomio 6.10.1993 (Kok. 1993, s. I-4879) ja asia C-110/91, Moroni, tuomio 14.12.1993 (Kok. 1993, s. 6591).

ollen ole sidottu ammattiuraan liittyvään haittaan, joka johtuu velvollisuudesta jäädä äitiyslomalle. Kantaja jatkaa, että hyvityshän myönnetään sitä paitsi myös ottoplapsista.

21. Jos oikeus hyvitykseen määräytyy yksinomaan vanhemmuuden perusteella, kantajan mukaan on vaikea ymmärtää, miksi lasten vanhempina olevat miehet jätetään säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. Kantajaa, joka lastensa syntymän ajankohtana oli lähetetty virkamies, on hänen omasta mielestään kohdeltava samalla tavoin kuin naispuolista virkamiestä, joka ei ole lapsensa syntymähetkellä toiminut omassa virassaan toisiin tehtäviin määrittämisen vuoksi. Se seikka, että naispuolisten virkamiesten on pidettävä äitiyslomansa sen organisaation yhteydessä, johon heidät on lähetetty, ei kantajan mukaan voi vaikuttaa kielteisesti alkuperäiseen virkauraan.

22. Kantaja katsoo näin ollen tulleen syrjityksi sukupuolensa perusteella. Hänen mukaansa ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklaa on selvästi rikottu. Toiminta on kyseisen määräyksen vastaista siinäkin tapauksessa, että sosiaalipolitiikasta tehdyn pöytäkirjan 6 artiklan 3 kohtaa sovellettaisiin, mitä kantaja ei pidä mahdollisena.

23. Kantajan mukaan toiseen ennakkoratkaisukysymykseen ei tarvitse vastata. Hän pitää esitettyjä näkökohtia puhtaasti hypoteettisina. Koska eläkelain L.12 §:n b kohdasta seuraa sukupuoleen perustuvaa syrjintää, on kantajan mukaan pohdittava

enää, voidaanko tapaukseen soveltaa direktiivin 79/7/ETY 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua poikkeusta. Lain L.12 §:n b kohdan valossa kyse ei kantajan mukaan säännöksen ulottuvuus huomioon ottaen ole toimenpiteestä, jolla suojattaisiin äitiyttä.

24. Direktiivin 79/7/ETY 7 artiklan mukaan jäsenvaltio voi jättää tiettyjä säännöksiään direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle. Nyt tarkasteltavassa asiassa kyseeseen tulee kantajan mukaan yksinomaan 7 artiklan 1 kohdan b alakohtaa. On kuitenkin jo osoitettu, ettei kiistanalainen etuus ole sidottu lasten kasvattamiseen vaan ainoastaan äitiyteen. Kantaja katsoo näin ollen, ettei poikkeussäännöstä sovelleta. Eläkelain L.12 §:n b kohta on siten myös direktiivin 79/7/ETY vastainen.

### *Ranskan hallitus*

25. Ranskan hallitus epäilee, etteivät eläkelaisia tarkoitetut eläkkeet ole ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan mukaista "palkkaa". Asiassa Defrenne annetun tuomion<sup>6</sup> perusteella on lähdettävä siitä, että tietyn lakisääteisen sosiaaliturvajärjestelmän mukaiset eläkkeet eivät ole 119 artiklassa tarkoitettua palkkaa

<sup>6</sup> — Asia 80/70, tuomio 25.5.1971 (Kok. 1971, s. 445, 7 kohta; Kok. Ep. I, s. 571).

vaan kuuluvat direktiivin 79/7/ETY soveltamisalaan kyseisen direktiivin 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti. On pohdittava, miten Ranskan virkamieseläkejärjestelmä on luokiteltava. Järjestelmästä säädetään Ranskan hallituksen mukaan tyhjentävästi laissa, ja se koskee kaikkia virkamiehiä, joita voidaan sekä näiden määrän että sovellettavien säännösten yhtenäisyyden vuoksi tarkastella ”yleisesti määriteltynä työntekijäryhmänä”.<sup>7</sup>

26. Yhteisöjen tuomioistuin on Ranskan hallituksen mukaan katsonut asiassa Beune antamassaan tuomiossa,<sup>8</sup> että Alankomaiden eläkejärjestelmä kuuluu ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan soveltamisalaan. Alankomaiden ja Ranskan eläkejärjestelmien välillä on sekä eroavaisuuksia että yhteneväisyyksiä. Päinvastoin kuin Alankomaiden järjestelmä Ranskan järjestelmä ei ole täydentävä vaan sen piirissä tarjotaan myös perusturvan muodostavaa eläkettä. Alankomaiden eläkejärjestelmä perustuu Ranskan hallituksen mukaan vakuutusmaksujen kapitalisointiin, ja näitä summia hallinnoi riippumaton eläkesäätiö. Ranskassa eläkkeet perustuvat suoraan valtion varainhoitolakiin.

27. Yhteisöjen tuomioistuin on kuitenkin pitänyt ratkaisevana seikkana sitä, että etuuden ja hoidettavan viran välillä on suora yhteys, niin kuin Ranskan järjestelmän yhteydessä onkin. Ranskan hallitus katsoo näin ollen, että Ranskan järjestelmän mukaisia eläkkeitä voidaan pitää

ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa tarkoitettuna ”palkkana”.

28. Ranskan hallitus selvittää tämän jälkeen ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan, EY 141 artiklan ja sosiaalipolitiikasta tehdyn pöytäkirjan liitteenä olevan sopimuksen ajallista sovellettavuutta. ETY:n perustamissopimuksessa ollutta 119 artiklan alkuperäistä sanamuotoa ei ole muutettu Maastrichtin sopimuksella. Tähän 7.2.1992 allekirjoitettuun ja 1.11.1993 voimaan tulleeseen sopimukseen liitettiin sosiaalipolitiikasta tehty pöytäkirja N:o 14, ja Amsterdamin sopimuksessa, joka allekirjoitettiin 2.10.1997 ja joka tuli voimaan 1.5.1999, 119 artikla sisällytettiin nykyiseen EY 141 artiklaan. Sosiaalipolitiikasta tehtyä pöytäkirjaa ei ole otettu Amsterdamin sopimuksella kumottujen pöytäkirjojen luetteloon kyseisen sopimuksen 6 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Näin ollen Ranskan hallitus lähtee siitä, että sosiaalipolitiikasta tehty pöytäkirja on edelleen voimassa.

29. Ennakkoratkaisupyyntöön yhteydessä ratkaisevana ajankohtana voitaisiin pitää riidanalaisen eläkepääatöksen antamista 1.7.1991. Myös ennakkoratkaisupyyntöön päivämäärä eli 28.7.1999 voisi olla ratkaiseva ajankohta. Ensimmäisen ajankohdan osalta sovelletaan ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklaa, ja toisen päivämäärän yhteydessä sovellettaviksi tulevat EY 141 artikla sekä sosiaalipolitiikasta tehdyn pöytäkirjan liitteenä olevan sopimuksen 6 artiklan 3 kohta. Ranskan hallitus tarkastelee asiaa ensin

7 — Edellä alaviitteessä 6 mainittu asia Defrenne, tuomion 7 kohta.

8 — Edellä alaviitteessä 5 mainittu asia C-7/93.

ennakkoratkaisupyyntöön päivämäärän perusteella. Se tukeutuu tässä yhteydessä suoraan EY 141 artiklan 4 kohtaan ja sosiaalipolitiikasta tehdyn pöytäkirjan liitteenä olevan sopimuksen 6 artiklan 3 kohtaan. Eläkelain L.12 §:n b kohta on Ranskan hallituksen mukaan kummannkin säännöksen mukaan perusteltu.

30. Erityisetuudet, joita naisille myönnetään täysin riippumatta julkisissa viroissa olevien naisten määrästä, ovat Ranskan hallituksen mukaan perusteltuja sosiaalipolitiikasta tehtyyn pöytäkirjaan liitetyn sopimuksen 6 artiklan 3 kohdan nojalla.<sup>9</sup> Tässä yhteydessä pitäisi sen mukaan ottaa huomioon etenkin kaksi seikkaa: vanhempainloma-oikeus ja naisten ja miesten virkauran pituuden vertaaminen toisiinsa. EY 141 artiklan 4 kohdassa myönnetään erityisetuksia, joilla pyritään hyvittämään aliedustetulle sukupuolelle aiheutuvia haittoja. Tässä yhteydessä Ranskan hallitus viittaa etenkin naisten vähäiseen määrään korkeissa viroissa ja toiseksi osa-aikatyön vaikutuksiin.

31. Ranskan hallitus on suullisessa käsittelyssä katsonut olevan selvää, että asiaan on sovellettava ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklaa, missä yhteydessä huomioon on kuitenkin otettava tilanteen kehittyminen sosiaalipolitiikasta tehdyn pöytäkirjan liitteenä olevan sopimuksen 6 artiklan 3 kohdan sekä EY 141 artiklan 4 kohdan myötä. Yhteisöjen tuomioistuin on Ranskan halli-

tuksen mukaan asioissa Abrahamsson<sup>10</sup> ja Badeck<sup>11</sup> antamissaan tuomioissa tarkastellut kulloinkin kyseessä olleita kansallisia säännöksiä EY 141 artiklan 4 kohdan valossa, vaikka nämä säännökset oli annettu ennen kyseisen artiklan hyväksymistä.

32. ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan osalta Ranskan hallitus katsoo, että kyseisellä määräyksellä oli jo sen alkuperäisen version yhteydessä tarkoitus kompensoida naispuolisten virkamiesten urakehitykselle aiheutuvaa haittaa. Eläkelain L.12 §:n b kohta on sen mukaan tästä syystä joka tapauksessa pätevä. Sen tarkoituksena on ottaa huomioon sosiaaliset realiteetit eli se, että naispuolisten virkamiesten urakehitys kärsii siitä syystä, että lastenkasvatuksella on suuri merkitys naisten ammattiuran kannalta. Nyt kyseessä olevan säännöksen tarkoituksena on Ranskan hallituksen mukaan kompensoida lapsista naispuolisille virkamiehille aiheutuvia haittoja ja vaikeuksia urakehityksen kannalta myös niissä tapauksissa, joissa virkamiehet eivät ole keskeyttäneet työntekoa lastenkasvatuksen vuoksi.

33. Ranskan hallituksen kirjelmän liitteenä olleista tilastoista käy kyseisen hallituksen mukaan ilmi, että naiset ovat julkishallinnon ylimpien virkojen osalta vähemmistössä. Tämä selittyy sillä, että naisten, joilla on lapsia, katsotaan olevan heikommin käytettävissä virkatehtäviin. Naisten urakehitys on tästä syystä hitaampaa kuin

9 — Ks. edellä 10 kohta.

10 — Asia C-407/98, tuomio 6.7.2000 (Kok. 2000, s. I-5539).

11 — Asia C-158/97, tuomio 28.3.2000 (Kok. 2000, s. I-1875).

miesten eikä naisille uskota samanlaisia virkoja kuin miehille. Tämä vaikuttaa suoraan eläkkeisiin, kun otetaan huomioon Ranskassa noudatettava virkamiesten eläke-etuuksien laskutapa. Eläkelain L.12 §:n b kohdan tarkoituksena on Ranskan hallituksen mukaan tasata nämä erot. Toimenpiteellä pyritään näin ollen tasaamaan tosiasiallisia palkkaan liittyviä epäkohtia, joita naisten, joilla on lapsia, on kohdattava.

34. Säännöstä on arvosteltu yleisesti oikeudenkäynnin aikana. Ranskan hallitus vastaa tähän arvosteluun toteamalla, että säännöksellä ei tarjota etuuksia naisille yleensä vaan pelkästään niille naisille, joilla on ollut lapsia. Ranskan julkishallinnosta tehtyjen tilastojen mukaan lapsettomat naiset eivät joudu kohtaamaan samanlaisia vaikeuksia urakehityksensä yhteydessä kuin naiset, joilla on lapsia.

35. Samapalkkaisuuden periaatetta ei näin ole loukattu eläkelain L.12 §:n b kohdalla. Tämä näkökanta saa Ranskan hallituksen mukaan tukea asioissa Kalanke,<sup>12</sup> Marschall,<sup>13</sup> Badeck<sup>14</sup> ja Abdoulaye<sup>15</sup> annetuista tuomioista. Siltä varalta, että yhteisöjen tuomioistuim ei pidä virkamieseläkettä ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa tarkoitettuna ”palkkana”, Ranskan hallitus väittää toissijaisesti, että asiaan sovelletaan direktiivin 79/7/ETY 7 artiklan

1 kohdan b alakohtaa. Hyvityksen ja lastenkasvatuksen välillä on sen mukaan nimenomainen yhteys.

36. Vain siinä tapauksessa, että yhteisöjen tuomioistuin ei yhdy Ranskan hallituksen perusteluihin, tämä jälkimmäinen vaatii, että tuomion oikeusvaikutuksia rajattaisiin ajallisesti. Tällaisen vaatimuksen yhteydessä yhteisöjen tuomioistuin ottaa yleensä kantaa myös siihen, onko vallalla olleen oikeudellisen tilan epäselvyys johtanut siihen, että jäsenvaltio on tulkinut virheellisesti yhteisöjen lainsäädäntöön sisältyvää oikeusnormia. Myös tältä osin Ranskan hallitus viittaa tuomioihin asioissa Kalanke,<sup>16</sup> Marschall,<sup>17</sup> Badeck<sup>18</sup> ja Abdoulaye.<sup>19</sup>

### *Belgian hallitus*

37. Vastauksena kysymykseen, onko Ranskan virkamieseläke ETY:n perustamissopimuksen 119 §:ssä tarkoitettua ”palkkaa”, Belgian hallitus viittaa asiassa Barber annettuun tuomioon,<sup>20</sup> jossa yhteisöjen tuomioistuin on nimenomaisesti todennut, ”että — — palkan käsitteeseen eivät kuulu sellaiset suoraan laissa säädetyt sosiaaliturvajärjestelmät tai -etuudet eli

12 — Asia C-450/93, tuomio 17.10.1995 (Kok. 1995, s. I-3051).

13 — Asia C-409/95, tuomio 11.11.1997 (Kok. 1997, s. I-6363).

14 — Mainittu edellä alaviitteessä 11.

15 — Asia C-218/98, tuomio 16.9.1999 (Kok. 1999, s. I-5723).

16 — Mainittu edellä alaviitteessä 12.

17 — Mainittu edellä alaviitteessä 13.

18 — Mainittu edellä alaviitteessä 11.

19 — Mainittu edellä alaviitteessä 15.

20 — Asia C-262/88, tuomio 17.5.1990 (Kok. 1990, s. I-1889, 22 kohta; Kok. Ep. X, s. 425).

esimerkiksi eläkkeet, jotka eivät perustu yritys- tai ammattialakohtaisiin sopimuksiin ja joita sovelletaan pakollisesti tiettyihin yleisesti määriteltyihin työntekijäryhmiin”.

massa oleva poikkeussäännös koskee Belgian hallituksen mukaan nyt tarkasteltavaa hyvitystä, joten riidanalainen säännös ei ole ristiriidassa tasa-arvoisen kohtelun periaatteen kanssa.

38. Belgian hallitus viittaa tämän jälkeen siihen, että virkamiesten erityisjärjestelmät kuuluvat asetuksen N:o 1408/71<sup>21</sup> sekä henkilölliseen<sup>22</sup> että asialliseen soveltamisalaan ja että virkamiesten erityisjärjestelmällä tarkoitetaan 1 artiklan ja alakohdan mukaan ”sosiaaliturvajärjestelmää, joka poikkeaa kyseisen jäsenvaltion yleisestä palkattuihin työntekijöihin sovellettavasta sosiaaliturvajärjestelmästä ja jonka piiriin kaikki virkamiehet tai virkamiehiin rinnastettavat henkilöt tai tietyt virkamiesryhmät suoraan kuuluvat”.

39. Koska Ranskan virkamieseläkejärjestelmä kuuluu asetuksen N:o 1408/71 soveltamisalaan, voidaan Belgian hallituksen mukaan asiassa Barber annetun tuomion yhteydessä vahvistettuja arviointiperusteita soveltaen lähteä siitä, että kyseisen järjestelmän piirissä maksettavat eläkkeet eivät ole ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan mukaista ”palkkaa”. Toisen ennakkoratkaisukysymyksen osalta Belgian hallitus viittaa direktiivin 79/7/ETY 7 artiklan 1 kohdan b alakohtaan. Tämä edelleen voi-

### *Komissio*

40. Komissio viittaa asioissa Beune<sup>23</sup> ja Evrenopoulos<sup>24</sup> annettuihin tuomioihin ja katsoo, että Ranskan virkamieseläke on palkkaa. Siltä osin kuin on kyse eläkelain L.12 §:n b kohdan yhteensopivuudesta samapalkkaisuuden periaatteen kanssa, komissio väittää, että säännöksen sanamuodon perusteella ratkaisevana perusteena hyvityksen saannille on se seikka, että henkilöllä on ollut lapsia. Jos näin on, on komission mukaan vaikea ymmärtää, minkä tähden etuutta ei myönnetä miespuolisille virkamiehille, jotka ovat perheenisiä. Yhteisöjen tuomioistuin on komission mukaan katsonut direktiivin 76/207/ETY<sup>25</sup> osalta, että työntekijöinä vanhempia ovat sekä mies- että naispuoliset työntekijät.<sup>26</sup> Komissio toteaa, että vanhemmuudesta johtuvan hyvityksen myöntäminen naispuolisille virkamiehille on sellaisen virkamiesten suoraa syrjintää, jotka ovat miespuolisia vanhempia.

23 — Mainittu edellä alaviitteessä 5.

24 — Asia C-147/95, tuomio 17.4.1997 (Kok. 1997, s. I-2057).

25 — Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annettu neuvoston direktiivi 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40).

26 — Ks. asia 312/86, komissio v. Ranska, tuomio 25.10.1988 (Kok. 1988, s. 6315).

21 — Sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin ja heidän perheenjäseniinsä 14 päivänä kesäkuuta 1971 annettu neuvoston asetus (ETY) N:o 1408/71 (EYVL L 209, s. 1).

22 — Asetuksen N:o 1408/71 1 artiklan a kohdan i alakohta, sellaisena kuin asetus on otettu asetukseen N:o 1606/98.

41. Lopuksi on komission mukaan pohdittava Barber-pöytäkirjan soveltuvuutta.<sup>27</sup> Tämän 1.11.1993 voimaantulleen pöytäkirjan sisältö kuuluu seuraavasti: ”Sovellettaessa 119 artiklaa korvauksena ei pidetä ammatillisen sosiaaliturvajärjestelmän mukaisia etuuksia, jos ja sikäli kuin niiden voidaan osoittaa olevan 17 päivää toukokuuta 1990 edeltävältä työskentelykaudelta, paitsi kun on kyse työntekijöistä tai heidän jälkeensä etuuteen oikeutetuista, jotka ovat ennen tätä ajankohtaa panneet vireille oikeudenkäynnin tai esittäneet vastaavan vaatimuksen asiaan sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaisesti”.

42. On komission mukaan kiistatonta, että riidanalaiset hyvitykset koskevat ajanjaksoa, jona eläkettä on maksettu eli 17.5.1990 jälkeistä aikaa. Barber-pöytäkirja ei siis ole ajallisesti sovellettavissa. Eläkelain L.12 §:n b kohdan etuutta ei myöskään voida pitää sosiaalipolitiikasta tehdyn pöytäkirjan liitteenä olevan sopimuksen 6 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuna ”erityisetuja tarjoavana toimenpiteenä”. Se, että ainoastaan naispuoliset virkamiehet saavat hyväksyä tämän etuuden, ylittää komission mukaan kyseiselle poikkeukselle sallitut rajat. Komissio toteaa näin ollen, ettei eläkelain L.12 §:n b kohta ole sopusoinnussa ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan eikä EY 141 artiklan kanssa.

43. Koska ennakkoratkaisupyyntönsä toinen kysymys on tarkoitus esittää vain siinä

tapauksessa, ettei ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklaa sovelleta asiaan, ja koska komissio on katsonut, että kyseistä artiklaa on sovellettava, se käsittelee toista ennakkoratkaisukysymystä vain toissijaisesti. Vaikka direktiivin 79/7/ETY 7 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan tasa-arvoisen kohtelun periaatteesta voidaan poiketa lapsia kasvattaneiden henkilöiden hyväksi, tämä ei komission mukaan tarkoita sitä, että vastaavanlainen poikkeus voitaisiin tehdä tilanteessa, jossa jäsenvaltio edellyttää pelkästään, että etuudensajalla on lapsia.

## V Asian tarkastelu

44. Ensin on pohdittava, mitkä kyseisistä säännöksistä soveltuvat ajallisesti nyt tarkasteltavaan asiaan. Kuten osapuolten esityksistä käy ilmi, ratkaisevia ajankohtia ovat riidanalaisen päätöksen hyväksymispäivämäärä eli 1.7.1991 ja toisaalta ennakkoratkaisupyyntönsä päivämäärä eli 28.7.1999. Ensimmäisenä ajankohtana ETY:n perustamissopimuksen 119 artikla oli voimassa alkuperäisessä muodossaan, jossa ei vielä (nimenomaisesti) määritetty mahdollisuudesta myöntää erityisetuuksia ammattiuraan liittyvien haittojen hyvittämiseksi. Myöhemmän ajankohdan yhteydessä sovelletaan EY 141 artiklaa, jonka 4 kohdassa määrätään tästä mahdollisuudesta. Jos lähtökohtana pidetään ennakkoratkaisupyyntönsä päivämäärää, voidaan vedota myös sosiaalipolitiikasta tehdyn pöytäkirjan liitteenä olevan 1.11.1993 voimaan tulleen sopimuksen 6 artiklan

<sup>27</sup> — Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksen 119 artiklaan liitetty pöytäkirja N:o 2.

3 kohtaan, jossa myös määrätään tästä mahdollisuudesta. Joka tapauksessa kyseistä määräystä voidaan käyttää ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan tulkintaan ja ymmärtämiseen.

45. Kantajan asiamies on suullisessa käsittelyssä väittänyt, että ennakkoratkaisupyyntöön esittäneen tuomioistuimen on tehtävä ratkaisunsa sen oikeudellisen tilanteen mukaan, joka vallitsi riidanalaisen päätöksen hyväksymisen ajankohtana. Ennakkoratkaisukysymyksiä on näin ollen tarkasteltava aluksi riidanalaisen eläkepäätöksen hyväksymisajankohtana vallinneen tilanteen valossa eli soveltamalla ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklaa. Tämä etenemistapa vaikuttaa järkevältä myös siitä syystä, että palkan käsitettä ei merkittävästi muutettu, kun itse määräys muutettiin EY 141 artiklaksi. Jos hyvityksen katsotaan sisältyvän palkan käsitteeseen, on enää pohdittava, mitä lainsäädäntöä asiaan on sovellettava.

46. ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan ensimmäisessä kohdassa määrätään, että jokainen jäsenvaltio huolehtii miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen soveltamisesta. Artiklan toisen kohdan mukaan ”palkalla” tarkoitetaan tavallista perus- tai vähimmäispalkkaa ja muuta korvausta, jonka työntekijä suoraan tai välillisesti saa työnantajaltaan työstä tai tehtävästä rahana tai luontoisetuna. Koska nyt tarkasteltavassa asiassa ei ole kysymys korvauksesta, joka liittyy

aktiiviseen työsuhteeseen, vaan työskentelyjakson ulkopuolella saatavasta etuudesta, kyse voi olla ”muusta korvauksesta”, jonka työnantaja maksaa työntekijälle työsuhteen perusteella.

47. Julkishallinnon työnantaja on valtio. Myös Ranskan julkishallinnossa palkan suorittaa valtio ja, kuten nyt tarkasteltavassa oikeudenkäynnissä on tuotu nimenomaisesti esiin, maksut perustuvat valtion varainhoitolakiin. Siltä osin kuin eläkkeiden yhteydessä on kyse yleisestä virkamiesten vanhuusvakuutusjärjestelmästä, on pohdittava, onko asiassa Defrenne I annettun tuomion<sup>28</sup> vastaista pitää näitä etuuksia palkkana. Kyseisessä tapauksessa yhteisöjen tuomioistuin nimittäin totesi, että palkan käsitteeseen ”eivät kuitenkaan — — kuulu sosiaaliturvajärjestelmät tai -etuudet, erityisesti eläkkeet, jotka eivät edellytä minkäänlaista sopimusta asianomaisen yrityksen tai toimialan piirissä, jotka ovat pakollisia yleisesti määritellyille työntekijäryhmille tai jotka lakisääteisessä tai yleisessä järjestelmässä koskevat erityisesti tiettyjä työntekijäryhmiä”<sup>29</sup>.

48. Yhteisöjen tuomioistuin on sitä vastoin katsonut, että sopimukseen perustuvan ja yleistä lakisääteistä sosiaaliturvajärjestelmää täydentävän työntekijöiden vanhuusvakuutusjärjestelmän piirissä saatavat etuudet sisältyvät palkan

28 — Ks. edellä alaviitteessä 6 mainittu asia Defrenne I.

29 — Edellä alaviitteessä 6 mainittu asia Defrenne I, tuomion 7 kohta.

käsitteeseen.<sup>30</sup> Yhteisöjen tuomioistuin piti tällaisen järjestelmän yhteydessä maksettua eläkkeitä palkkana siitä huolimatta, että työntekijöiden vanhuusvakuutuksesta säädetään laissa ja että järjestelmä tulee osittain yleisen lakisääteisen järjestelmän sijaan.<sup>31</sup> Vaikka miesten ja naisten tasaveroisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta ammatillisissa sosiaaliturvajärjestelmissä annettu direktiivi 86/378/ETY<sup>32</sup> oli tällä välin tullut voimaan, tämäkään ei ollut vaikuttanut yhteisöjen tuomioistuimen arviointiin, jonka mukaan ammatillisia vanhuuseläkkeitä on pidettävä ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa tarkoitettuna palkkana ja syrjintä voidaan tunnistaa jo pelkästään mainitussa artiklassa tarkoitettujen työn samanlaisuuden ja samapalkkaisuuden kriteerien avulla.<sup>33</sup>

49. Yhteisöjen tuomioistuimen oli ensi kertaa otettava kantaa virkamiesoikeudelliseen vanhuuseläkejärjestelmään Beune-tapauksen<sup>34</sup> yhteydessä. Kyse oli Alankomaiden lakisääteisestä julkishallinnon sosiaaliturvajärjestelmästä. Julkishallinnon vanhuuseläkejärjestelmä oli Alankomaissa järjestetty siten, että eläkkeelle siirtyneet virkamiehet kuuluivat ensisijaisesti yleisen lakisääteisen eläkejärjestelmän piiriin, siltä osin kuin heillä oli tähän oikeus, ja kyseisen järjestelmän piiristä saatuja etuuksia täydennettiin virkamiesten oman järjestelmän mukaisilla etuuksilla.

50. Julkisasiamies Jacobs on kyseistä tuomiota koskevassa ratkaisuehdotuksessaan<sup>35</sup> esittänyt aiemman oikeuskäytännön perusteella viisi arviointiperustetta, joiden perusteella voidaan luokitella etuus ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan mukaisesti. Nämä arviointiperusteet koskevat lainsäädännöllistä perustaa, lain pakottavuutta, rahoitusta, järjestelmän piiriin kuuluvien määritelyjen työntekijäryhmien yleisyyttä ja sitä, onko järjestelmä täydentävä. Yhteisöjen tuomioistuin on lisäksi viitannut etuuden ja työntekijän työsuhteen välisen yhteyden merkitykseen.<sup>36</sup>

51. Yhteisöjen tuomioistuin on asiassa Beune antamansa tuomion yhteydessä arvioinut etuutta ja todennut, että lainsäädännöllisen perustan olemassaolo ei yksin riitä siirtämään etuutta 119 artiklan soveltamisalan ulkopuolelle.<sup>37</sup> Työnantajien ja työntekijöiden edustajien välisiä neuvotteluja koskeva kriteeri täyttyy ainoastaan silloin, kun neuvottelut johtavat muodolliseen sopimukseen. Julkishallinnossa on myös neuvottelumenettelyjä, joiden päätyttyä sopimusta ei välttämättä synny.<sup>38</sup> ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan soveltuvuus ei ole myöskään riippuvainen siitä, onko kyse *täydentävästä* etuudesta.<sup>39</sup> Järjestelmän rahoituksen kannalta yhtei-

30 — Edellä alaviitteessä 5 mainittu asia Bilka, tuomion 20—22 kohta.

31 — Edellä alaviitteessä 20 mainittu asia Barber, tuomion 16 ja 30 kohta.

32 — Neuvoston direktiivi, annettu 24.7.1986 (EYVL L 225, 12.8.1986, s. 40).

33 — Edellä alaviitteessä 5 mainittu asia Moroni, tuomion 22—26 kohta.

34 — Mainittu edellä alaviitteessä 5.

35 — Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus 27.4.1994 (Kok. 1994, s. I-4474).

36 — Edellä alaviitteessä 5 mainittu asia Beune, tuomion 23 kohta.

37 — Edellä alaviitteessä 5 mainitun tuomion 26 kohta.

38 — Edellä alaviitteessä 5 mainitun tuomion 32 kohta.

39 — Edellä alaviitteessä 5 mainitun tuomion 37 kohta.

söjen tuomioistuin on todennut, että järjestelmää hallinnoitiin samanlaisien sääntöjen mukaisesti kuin yrityseläkesäätiötä. Nämä seikat eivät erottaneet sitä olennaisesti järjestelmistä, jotka kuuluvat direktiivin 79/7/ETY soveltamisalaan.<sup>40</sup> Tässä yhteydessä merkitystä oli myös valtion tarjoamalla täydentävällä mahdollisuudella.<sup>41</sup>

52. Ilmaisun ”yleisesti määritellyt työntekijäryhmät” osalta yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että sitä on vaikea soveltaa tiettyyn yksittäiseen, virkamiesten kaltaiseen työntekijäryhmään.<sup>42</sup>

53. Lopulta ratkaisevaksi jää arviointiperuste, jonka mukaan työntekijälle maksetaan eläkettä hänen ja aiemman työnantajan välisen työsuhteen perusteella.<sup>43</sup> Eläkkeet, jotka koskevat vain tiettyä työntekijäryhmää, jotka ovat suoraan sidoksissa suoritettuun palvelusaikaan ja joiden suuruus lasketaan virkamiesten viimeksi saamien ansioiden mukaan,<sup>44</sup> on julkisen työnantajan maksama korvaus, joka rinnastetaan eläkkeeseen, jota yksityinen työnantaja maksaa entiselle työntekijälleen,<sup>45</sup> ja se on siten ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan mukaista ”palkkaa”.

54. Yhteisöjen tuomioistuin on pysynyt samalla linjalla myöhemmässä oikeuskäytännössäänkin, asiassa Evrenopoulos antamassaan tuomiossa.<sup>46</sup> Asia koski tietyn julkisen laitoksen virkamiesten eläkejärjestelmän määrittämistä.<sup>47</sup> Järjestelmä oli otettu käyttöön lailla, johon myös sen sääntely yksinomaan perustui. Yhteisöjen tuomioistuin piti ammatillisen eläkejärjestelmän<sup>48</sup> mukaista jälkeen jääneen eläkettä asiassa Beune antamassaan tuomiossa esittämiensä periaatteiden<sup>49</sup> mukaisesti ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan mukaisena ”palkkana”.

55. Asiassa Evrenopoulos ei Beune-tapauksen tavoin ole kyse virkamiesten vakuutusjärjestelmästä vaan yksityisoikeudellisiin työsuhteisiin sovellettavasta työeläkejärjestelmästä. Nyt tarkasteltavan asian kannalta merkitystä on näin ollen vain asiassa Beune annetulla tuomiolla, koska yhteisöjen tuomioistuinta ei ollut tätä ennen pyydetty pohtimaan, onko virkamiesoikeudellisen vakuutusjärjestelmän mukainen eläke ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa tarkoitettua palkkaa. Asiassa Beune annettua tuomiota voidaan pitää nyt tarkasteltavaa asiaa koskevana ennakkoratkaisuna vain siinä tapauksessa, että Ranskan eläkejärjestelmä vastaa olennaisilta osiltaan Beune-tapauksen yhteydessä tarkasteltua eläkevakuutusjärjestelmää.

56. Myös nyt tarkasteltava eläkejärjestelmä perustuu saatavilla olevien tie-

40 — Edellä alaviitteessä 5 mainitun tuomion 39 kohta.

41 — Edellä alaviitteessä 5 mainitun tuomion 40 kohta.

42 — Edellä alaviitteessä 5 mainitun tuomion 42 kohta.

43 — Edellä alaviitteessä 5 mainitun tuomion 43 kohta.

44 — Edellä alaviitteessä 5 mainitun tuomion 45 kohta.

45 — Edellä alaviitteessä 5 mainitun tuomion 45 kohta.

46 — Edellä alaviitteessä 24 mainittu asia C-147/95.

47 — Edellä alaviitteessä 24 mainitun tuomion 3 kohta.

48 — Edellä alaviitteessä 24 mainitun tuomion 22 kohta.

49 — Edellä alaviitteessä 5 mainitun tuomion 19 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

tojen mukaan kokonaisuudessaan lakiin. Kuten asiassa Beune annetusta tuomiosta käy ilmi, järjestelmä ei kuitenkaan pelkästään tällä perusteella jää ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan soveltamisalan ulkopuolelle. Lakiin perustuminen tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, ettei järjestelmä ole sidottu työnantajan ja työntekijöiden edustajien sopimukseen, vaikka osapuolten välisiä neuvotteluja olisikin käyty tai vaadittu. On kiistatonta, ettei Ranskan virkamieseläkejärjestelmä ole täydentävä ja että järjestelmän piiristä maksettavat etuudet luovat virkamiesten eläkkeiden perustan. Asiassa Beune annetun tuomion mukaan ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan soveltuvuus ei kuitenkaan ole riippuvainen siitä, onko kyse perusturvan vai täydentävän turvan tarjoamisesta.

57. Eläkejärjestelmän rahoittaminen perustuu valtion varainhoitolakiin. Tältä osin järjestelmä eroaa olennaisesti yrityseläkesäätiötä koskevasta järjestelmästä sekä Beune-tapauksessa tarkastellusta järjestelmästä, jota hallinnoidaan samalla tavoin kuin yrityseläkesäätiötä. Joka tapauksessa valtiolla on työnantajana myös käytössään eläkejärjestelmän rahoittamiseen tarvittavat keinot eli lainsäädäntötoimet ja varainhoitolain täytäntöönpanosäännökset. Rahoitus poikkeaa näin ollen tavasta rahoittaa yrityseläkejärjestelmää ja yleistä eläkevakuutusjärjestelmää, johon varat kerätään yleensä työnantajilta ja työntekijöiltä saaduista maksuista ilman valtion velvollisuutta tarjota täydentäviä etuuksia.

58. On vaikeaa ajatella, että tietyn eläkejärjestelmän mukainen eläke pitäisi luokitella pelkän rahoitustavan perusteella joko ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan mukaiseen ”palkan” käsitteeseen sisältyväksi tai jättää käsitteen ulkopuolelle. On selvää, että valtio työnantajana huolehtii eläkkeiden rahoittamisesta. Toisaalta valtiota ei voida rinnastaa yksityiseen työnantajaan, ja etuudet rahoitetaan julkisin varoin. Kyseessä on joka tapauksessa julkishallinnon virkamiehille tarkoitettu lakisääteinen pakollinen vanhuuseläkejärjestelmä. Järjestelmällä on yhteyksiä yksityisen sektorin työntekijöiden yleiseen lakisääteiseen eläkejärjestelmään.

59. Yhteisöjen tuomioistuin on vasta Beune-tapauksen yhteydessä ottanut kantaa siihen, ovatko virkamiehet ”yleisesti määriteltä työntekijäryhmä”, ja todennut, että virkamiesten erityisryhmää on vaikea pitää yleisesti määriteltynä työntekijäryhmänä.

60. Siltä osin kuin on kyse julkishallinnon palveluksessa työskentelevien virkamiesten pakollisesta järjestelmästä, olen täysin samaa mieltä Ranskan ja Belgian hallitusten kanssa siitä, että virkamieseläkkeiden rinnastaminen yrityseläkkeisiin on kyseenalaista. Koska yhteisöjen tuomioistuin on kuitenkin asiassa Beune antamassaan tuomiossa pitänyt ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa tarkoitettua ”työtä” jo yksinään ratkaisevana

arviointiperusteena ja samalla kyseenalaistanut yksittäisiä arviointiperusteita koskevan aikaisemman oikeuskäytäntönsä, myös nyt tarkasteltavassa asiassa on otettava perustaksi juuri tämä arviointiperuste.

kohdan legaalimääritelmän mukaan seuraavaa:

"a) palkka, joka maksetaan työn tuloksen perusteella, lasketaan saman mittausyksikön mukaan;

61. Kyseisen oikeuskäytännön mukaan ratkaisevaa on myös, voidaanko eläkeetuudet määritellä yksinomaan ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklasta suoraan johdettavan samapalkkaisuuden periaatteen valossa. Ranskan virkamiesten eläkejärjestelmän kuvauksen perusteella on lähdettävä siitä, että kyse on vanhuuseläkkeestä tietyille työntekijäryhmälle, eläke on suoraan sidoksissa palvelusaikaan ja eläkkeen suuruus lasketaan virkamiesten viimeksi saamien ansioiden perusteella.<sup>50</sup> Myös asian yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa on lähtökohdaksi otettava Ranskan virkamieseläkkeiden luokittelu ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa tarkoitetuksi "palkaksi".

b) palkka, joka maksetaan työhön käytetyn ajan perusteella, on sama samasta tehtävästä."

62. On näin ollen selvitetävä, aiheuttaako riidanalainen hyvitys kiellettyä sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Samapalkkaisuus ilman sukupuoleen perustuvaa syrjintää tarkoittaa ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan toisen kohdan toisen ala-

63. Nyt tarkasteltavaa asiaa ei kuitenkaan voida luokitella kumpaankaan näistä ryhmistä. Tämä johtuu monesta syystä. Kyse ei ensinnäkään ole aktiivisesta työskentelystä saadusta palkasta vaan itse työskentelyjakson ulkopuolella saadusta etuudesta. Etuuden suuruus määrittyy useiden sellaisten perusteiden avulla, joita ovat hyväksiluettavien palvelusvuosien määrä ja viimeisten kuuden työskentelykuukauden aikana saadut ansiot. Hyvitysjärjestelmä ei sitä paitsi eläkelain L.12 §:n mukaan ole suoraan sidoksissa tehtyyn työhön, vaan sen avulla pyritään hyvittämään virkamiehen ammattiuraan liittyviä haittoja. Lapsia omaaville naispuolisille virkamiehille myönnetty riidanalainen hyvitys on vain yksi useasta tällaisesta korvauksesta.

50 — Ks. tältä osin edellä alaviitteessä 5 mainittu asia Beune, tuomion 45 kohta.

64. Esimerkiksi eläkelain L.12 §:n a kohdassa säädetään virantoimittamista Euroopan ulkopuolella koskevasta hyvityksestä (bonification de dépaysement). Saman lain L.12 §:n c, d, e ja f kohdassa säädetään hyvityksistä muun muassa erilaisten sodassa, armeijassa, miehitytyillä alueilla, pommitetuilla alueilla tai sotilasalueilla suoritettujen palveluskausien perusteella. Eläkelain L.12 §:n g kohdassa myönnetään hyvitys poliittisista syistä kyseisestä maasta karkotetuille virkamiehille. Eläkelain L.12 §:n h kohdassa säädetään hyvityksestä ammattikoulunopettajille näiden viranhaun ja virkaan nimittämisen edellyttämän auskultoinnin (stage professionnel) ajalta. Eläkelain L.12 §:n i kohdassa säädetään sotilaille myönnettävän hyvityksen yksityiskohdista.

65. Hyvitysjärjestelmä on periaatteessa avoin sekä miehille että naisille. Jomman kumman sukupuolen on kuitenkin paljon helpompi täyttää kulloisenkin hyvityksen saannin edellytykset, jotka vaihtelevat sen mukaan, mistä hyvityksestä on kyse. Hyvitysjärjestelmällä on näin ollen piirteitä, jotka ovat verrattavissa asiassa Schnorbus<sup>51</sup> tarkasteltuun etusijan antamiseen lakimiesharjoitteluun pääsyssä. Etusijan antaminen pakollisen varusmies- tai siviilipalveluksen suorittaneille henkilöille, joita saattoivat olla vain miehet, merkitsi yhteisöjen tuomioistuimen

mukaan sukupuoleen perustuvaa välillistä syrjintää,<sup>52</sup> joka oli kuitenkin kyseisissä olosuhteissa perusteltua.<sup>53</sup>

66. Eläkelain L.12 §:n b kohtaa on siten tarkasteltava siinä valossa, aiheuttaako se kiellettyä sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Koska eläkelain L.12 §:n b kohta koskee ainoastaan naisia, kyse on muodollisesti sukupuolten erilaisesta kohtelusta. Riidanalaista hyvitystä ei kuitenkaan saa pelkästään naissukupuoleen kuulumisen perusteella. Tästä syystä muita edellytyksiä on tarkasteltava yksityiskohtaisesti.

67. Hyvitystä koskeva yhteinen tekijä on äitiys sanan mahdollisimman laajassa merkityksessä. Tässä yhteydessä on erotettava toisistaan biologinen äitiys sekä äitiys, joka perustuu oikeudellisiin seikkoihin.<sup>54</sup> Eläkelain L.12 §:n b kohdassa noudatetaan periaatteessa tällaista jakoa. Virkamiehelle syntyneiden lasten yhteydessä oikeus hyvitykseen ei edellytä äitiyden lisäksi muita todisteita. Oikeudellisiin seikkoihin perustuvan äitiyden yhteydessä hyvityksen saaminen edellyttää lisäksi, että alaikäistä lasta on ”kasvatettu” vähintään yhdeksän vuoden ajan.

52 — Edellä alaviitteessä 51 mainittu asia Schnorbus, tuomion 32 kohta sekä 43 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

53 — Edellä alaviitteessä 51 mainittu asia Schnorbus, tuomion 47 kohta.

54 — Yksinkertaistamisen vuoksi käytetään jatkossa tätä ilmaisu- käsitteeseen kaikki kyseeseen tulevat oikeudelliset tilanteet.

51 — Asia C-79/99, tuomio 7.12.2000 (Kok. 2000, s. I-10997).

68. Tässä yhteydessä vallitsee epäsuhta etenkin ottolasten kannalta. Heitä on 13.7.1982 annetun lailla nro 82-599<sup>55</sup> hyväksytyn ja kyseisenä ajankohtana voimassa olleen säännöksen nojalla kohdeltava samalla tavoin kuin virkamiehen biologisia lapsia. Aiemmassa, 26.12.1964 annettuun lakiin nro 64-1339<sup>56</sup> perustuvassa versiossa oli vielä selkeä ero biologisten lasten, joiden osalta ei tarvinnut esittää todistusta kasvattamisesta, ja oikeudellisin perustein lapsiksi tulleiden välillä, joiden osalta hyvityksen saaminen edellytti yhdeksän kasvatusvuoden täyttymistä. Eläkelain L.12 §:n b kohdan täytäntöönpanosäännöksessä eli saman lain R.13 §:ssä esiintyy uudelleen mainittu ero biologisten lasten ja oikeudellisin perustein lapsiksi tulleiden välillä. Nyt tarkasteltavan asian yhteydessä ei käy ilmi, mistä syystä lainsäätäjä on vuonna 1982 päättänyt rinnastaa keskenään biologiset lapset ja ottoplapset. Sitä ei tässä yhteydessä tarvitsekaan selvittää.

69. Pohdittaessa sukupuoleen perustuvan syrjinnän olemassaoloa on selvitettävä, tarkoittaako säännöksessä käytetty ilmaisu ”äitiys” samaa kuin ”vanhemmuus” vai

onko olemassa objektiivisia syitä sille, että äitiyttä olisi tarkasteltavan eläkeoikeudellisesti toisella tavalla kuin vanhemmuutta. Tätä tarkoitusta varten on pohdittava biologisten lasten ja oikeudellisin perustein lapsiksi tulleiden välistä eroa. Kantaja on nimenomaisesti ilmoittanut haluavansa saada vastaavan aseman kuin virkamiehet, jotka ovat lastensa biologisia äitejä ja joiden ei tästä syystä tarvitse esittää muuta todistusta lapsista hyvityksen saamiseksi.

70. Lapsen biologinen äiti on työskentelyn kannalta erityisessä asemassa sekä ennen lapsen syntymää että lapsen syntymäaikaan jälkeen ja sen syntymän jälkeen. Näin on ensinnäkin lakisääteisen äitiysturvan osalta, johon liittyvät työskentelykielto,<sup>57</sup> vähimmäismääräinen loma<sup>58</sup> ja vapaaehtoinen pidennetty äitiysloma.<sup>59</sup> Äiteihin sovelletaan itse asiassa jo raskauden aikana erityisiä suojanormeja,<sup>60</sup> jotka rajoittavat työntekoa ja estävät tiettyjen tehtävien

55 — *Journal Officiel de la République Française*, 14.7.1982, s. 2239.

56 — *Journal Officiel de la République Française*, 30.12.1964, s. 11835. Kyseisen lain L.12 §:n b kohta kuuluu seuraavasti:

”Hyvitys, joka myönnetään naispuolisille virkamiehille kustakin avioliitossa syntyneestä tai tunnustetusta lapsesta ja, jos alaikäistä lasta on kasvatettu vähintään yhdeksän vuoden ajan, kustakin ottolapsesta tai aviopuolison aiemmasta avioliitosta peräisin olevasta lapsesta tai isyyteen liittyviä oikeuksia koskevalla tuomioistuimen päätöksellä lapseksi tulleesta laiminlyötyjen tai henkisesti hylättyjen lasten suojelemisesta 24.7.1889 annetun lain 17 §:n 1 ja 3 kohdan ja 20 §:n nojalla”.

57 — Ks. asia 184/83, Hofmann, tuomio 12.7.1984 (Kok. 1984, s. 3047, 9 kohta); asia C-207/98, Mahlburg, tuomio 3.2.2000 (Kok. 2000, s. I-549, 6, 7 ja 29 kohta) ja asia C-135/99, Elsen, tuomio 23.11.2000 (Kok. 2000, s. I-10409, 7 kohta).

58 — Ks. toimenpiteistä raskaana olevien ja äskettäin synnyttäneiden tai imettävien työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden parantamisen kannustamiseksi työssä 19 päivänä lokakuuta 1992 annetun neuvoston direktiivin 92/85/ETY (kymmenes direktiivin 89/391/ETY 16 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu erityisdirektiivi) 8 artikla (EYVL L 348, s. 1).

59 — Edellä alaviitteessä 57 mainittu asia Hofmann.

60 — Direktiivin 76/207/ETY 2 artiklan 3 ja 4 kohta ja direktiivi 92/85/ETY; ks. myös edellä alaviitteessä 57 mainittu asia Mahlburg, tuomion 6, 7 ja 25 kohta.

hoitamisen.<sup>61</sup> Vastaavia suojanormeja noudatetaan myös imetyksen aikana,<sup>62</sup> ja näilläkin normeilla voi olla rajoittavia vaikutuksia. Äitiyteen liittyvien fysiologisten näkökohtien vuoksi naisille aiheutuu erityistä haittaa, jonka lainsäätäjä ottaa huomioon ja joka vaikuttaa työelämään.<sup>63</sup>

kohtana naispuolisten virkamiesten urakehityksen kannalta. Myös silloin, kun nainen oli jo virkasuhteessa äitiyteen liittyvien kausiensa aikana mutta, kuten kantaja on esittänyt, ei hoitanut virkaansa joko toiseen tehtävään määrittämisen vuoksi tai muista virkamiesoikeudellisista syistä,<sup>66</sup> äitiyteen liittyvät epäkohdat vallitsevat täysin edelleen. Toisiin tehtäviin määrittämisen yhteydessä nimittäin on noudatettava virantoimituspaikalla voimassa olevia äitiysturvasäännöksiä sekä niihin liittyviä rajoituksia. Myös näissä olosuhteissa ammattiuraan kohdistuu yleensä haittoja. Tästä syystä biologisen äitiyden vuoksi myönnettävä hyvitys eläkkeen laskemisen yhteydessä vaikuttaa perustellulta.

71. Nämä äitiyteen välttämättä sidoksissa olevat tekijät ovat objektiivisia syitä, joiden vuoksi on perusteltua myöntää turvatoimenpiteiden lisäksi sukupuolisidonnaisia hyvityksiä. Raskaus, lapsen syntymä ja imetys ovat tilanteita, joita miehillä ei voi olla ja joita ei voida rinnastaa isän kokemiin tilanteisiin.<sup>64</sup> Äitiyden huomioon ottaminen sellaisenaan eläkkeen laskemisen yhteydessä ammattiuraan kohdistuneiden haittojen kompensoimiseksi ei tästä syystä vaikuta perusteettomalta sukupuoleen perustuvalta syrjinnältä. Haitat eivät välttämättä johdu siitä, että työskentely joudutaan keskeyttämään äitiyden vuoksi tai että äitiys olisi alkanut ennen virkaanastumista. Äitiys on esimerkiksi jo saatanut tätä ennen viivästyttää koulutusta<sup>65</sup> ja hidastuttaa julkishallinnon palvelukseen siirtymistä, mitä myös on pidettävä epä-

72. Vaikka kantaja vetoaakin nimenomaisesti eläkelain L.12 §:n b kohdan ensimmäiseen soveltamistapaukseen, on selvittävä, onko muiden oikeuttamisperusteiden osalta hyvityksen rajoittaminen koskemaan naisia objektiivisesti perusteltua.

73. Liittymäkohtana on kaikissa näissä tapauksissa äitiyteen liittyvät sosiaaliset

61 — Edellä alaviitteessä 57 mainittu asia Mahlburg.

62 — Ks. direktiivi 92/85/ETY.

63 — Ks. esim. edellä alaviitteessä 15 mainittu asia Abdoulaye, tuomion 19 kohta; ks. myös julkisasiamies Alberin ratkaisuehdotus 3.6.1999, 56 kohta.

64 — Asia C-342/93, Gillespie, tuomio 13.2.1996 (Kok. 1996, s. I-475, 17 kohta).

65 — Ks. vastaavanlaisesta tilanteesta edellä alaviitteessä 51 mainittu asia Schnorbus, tuomion 28 kohta.

66 — Kantaja puhuu kirjelmässään tilanteesta, jossa henkilö ei ole aktiivisessa virantoimituksessa siitä syystä, että hänet on joko lähetetty tai määrätty muihin tehtäviin tai hän on virkavapaalla tai lomalla henkilökohtaisista syistä (détachement, position hors cadre, mise en disponibilité, congé de convenance personnelle); kannekirjelmän s. 13.

erityispiirteet. Vanhemmuuteen liittyvillä kantajan väitteillä voi siis olla merkitystä.

keensaaaja on huolehtinut vanhemman tavoin tai joiden holhooja hän on, sekä kasvattilasten osalta. Tässä yhteydessä voi olla kyse suhteellisen lyhyistä ajanjaksoista. Tästä syystä myös näiden lasten osalta edellytetään todistusta yhdeksän vuoden pituisesta kasvatusjaksosta.

74. "Äitiyteen liittyviin sosiaalisiin erityispiirteisiin" on katsottava sisältyvän kaikki tosiasialliset, väliaikaiset ja taloudelliset kustannukset ja rajoitukset, jotka lasten kasvattaminen ja hoitaminen tuovat tullessaan. Ranskan lainsäädännössä hyvityksen myöntäminen edellyttää "oikeudellisin perustein lapsiksi tulleiden" osalta yhdeksää kasvatusvuotta. Kasvattamisen merkitys on varmasti huomattava myös biologisten lasten yhteydessä. Se seikka, ettei heidän osaltaan tarvita vastaavaa todistusta, tarkoittaa ainoastaan, että lainsäätaja olettaa lastenkasvatuksen yleensä kuuluvan lasten biologisille vanhemmille. Tätä lähestymistapaa tukee myös ottolasten rinnastaminen biologisiin lapsiin 13.7.1982 annetulla lailla nro 82-599. Jos hyvitys myönnettäisiin yksinomaan demografisista syistä eli eräänlaisena palkintona lapsen synnyttämisestä, ei olisi mitään syytä myöntää sitä myös oikeudellisin perustein äideiksi tulleille.

76. Ennen kuin pohditaan, onko äideille myönnettävä hyvitys objektiivisesti perusteltu, on todettava, että lastenkasvatuksesta aiheutuvaa puhtaasti taloudellista haittaa on jo pyritty hyvittämään eläkelain L.18 §:ssä. Kyseisessä säännöksessä myönnetään lapsien johdosta lisää eläkkeeseen. Tämä perhekustannusten kompensoimiseksi myönnettävä etuus ei ole sidottu sukupuoleen vaan pelkästään eläkkeensaaajan lasten lukumäärään.

77. Eläkelain L.12 §:n b kohdan mukaisen hyvityksen tarkoitus on toinen. Jo eläkelain L.12 §:n b kohdan normatiivinen rakenne osoittaa, että säännöksessä on kyse tiettyjen ammattiuraan liittyvien haittojen hyvittämisestä.

75. Lainsäätaja lähtee sekä biologisten lasten sekä ottolasten yhteydessä ilman muuta siitä, että lapset kasvatetaan äidin kotitaloudessa. Siltä osin kuin kyse on aiemmasta liitosta peräisin olevista puolisoitten lapsista, tämä ei kuitenkaan ole itsestään selvää, mistä syystä vaaditaan todistusta siitä, että lapsia on tosiasiallisesti kasvatettu yhdeksän vuoden ajan. Näin on myös sellaisten lasten osalta, joista eläk-

78. Ranskan hallitus on monella eri tavoin viitannut siihen myös tilastoista ilmenevään tosiasiaan,<sup>67</sup> että lasten olemassaolo hei-

67 — Ks. edellä 32 ja 33 kohta.

kentää naisten urakehitystä. Syynä tähän ovat yhteiskunnalliset realiteetit, eivätkä epäkohdat johdu naiseudesta vaan nimenomaan siitä, että kyseisillä naisilla on lapsia.

79. Syitä analysoitaessa merkitystä saattaa olla sillä, että naisten, joilla on lapsia, katsotaan olevan heikommin käytettävissä kuin miesten, mistä syystä heille ei tarjota tiettyjä korkeampia virkoja. Vastaajana oleva ministeriö on jäsenvaltion kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa todennut muun muassa, että perheeseen liittyviin velvollisuuksiin sidotut naiset eivät usein kykene valmistautumaan korkeampia virkoja koskeviin hakumennettelyihin.

80. Lasten vuoksi aktiivisen työelämän ulkopuolella kertyneet ajanjaksot, sellaisten perheeseen liittyvien velvollisuuksien täyttäminen, jotka käsittävät sekä lasten kasvattamisen sanan mahdollisimman laajassa merkityksessä että niiden hoitamisen, ja virkaan nimittämistä vastaavan hallintoelimen mielikuvat äitiyden yhteiskunnallisesta merkityksestä ovat syitä sosiologiseen ilmiöön, jossa uranäkymät ovat heikot sellaisten naisten osalta, joilla on lapsia. Tämä ei pidä vastaavalla tavalla paikkaansa isien osalta. Myös niissä tilanteissa, joissa isät ottavat itselleen perheeseen liittyviä velvollisuuksia, tämä ei vaikeuta kokemuksen mukaan ainakaan tämänhetkisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa vastaavalla tavalla uranäkymiä heikentävästi.

81. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ”samapalkkaisuuden periaate edellyttää kuten syrjintäkiellon yleinen periaatekin, että miespuoliset ja naispuoliset työntekijät, joihin sitä sovelletaan, ovat toisiinsa verrattavassa tilanteessa”.<sup>68</sup> Kuten edellä on todettu, äidit eivät kuitenkaan ole työpaikalla monessakaan mielessä samassa tilanteessa kuin isät.

82. Yhteisöjen tuomioistuin on jo useaan kertaan todennut, että tasa-arvoisen kohtelun periaatteella tavoitellaan todellista eikä muodollista tasa-arvoa.<sup>69</sup> Näin on oltava myös samapalkkaisuuden periaatteen osalta, siltä osin kuin sen valossa arvioidaan muita asioita kuin ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan toisen kohdan toisessa alakohdassa tai EY 141 artiklan kohdassa taikka sosiaalipolitiikasta tehdyn pöytäkirjan N:o 14 liitteenä olevan sopimuksen 6 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuja urakka- tai tunti-palkkaa.

83. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on aiemmassa oikeuskäytännössään myöntänyt jäsenvaltioille harkintavaltaa tasa-arvodirektiivin yhteydessä,<sup>70</sup> ”jotta tasataisiin naisille toisin kuin miehille tosi-

68 — Ks. edellä alaviitteessä 15 mainittu asia Abdoulaye, tuomion 16 kohta ja asiassa myöhemmin esitetty näyttö; ks. myös asia C-411/96, Boyle, tuomio 27.10.1998 (Kok. 1998, s. I-6401, 39 kohta).

69 — Edellä alaviitteessä 57 mainittu asia C-207/98, Mahlburg, tuomion 26 kohta; asia C-136/95, Thibault, tuomio 30.4.1998 (Kok. 1998, s. I-2011, 26 kohta); edellä alaviitteessä 11 mainittu asia Badeck, tuomion 32 kohta ja edellä alaviitteessä 10 mainittu asia Abrahamsson, tuomion 48 kohta.

70 — Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annettu neuvoston direktiivi 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40).

asiallisesti aiheutuvia haittoja työpaikan säilyttämisessä”,<sup>71</sup> myös äitiyteen liittyviä epäkohtia on otettava huomioon, kun tarkastellaan ammattiuraa ja lasketaan sen perusteella eläkkeen suuruutta.

84. Samapalkkaisuuden periaatteen vastaista ei ole, että tietty lisä maksetaan ainoastaan naispuolisille työntekijöille, kun lisän tarkoituksena on hyvittää äitiyteen liittyviä ammatillisia haittoja, koska isät ja äidit eivät ole sosiologisesti saati tilastollisesti tarkasteltuina samanlaisessa tilanteessa urakehityksen kannalta.<sup>72</sup>

85. Asia olisi toisin vain, jos hyvitykset koskisivat sellaisia lastenkasvatuksen vuoksi työelämän ulkopuolella kertyneitä jaksoja, joihin on oikeus sekä isillä että äideillä, kuten esimerkiksi vanhempainlomaa. Tällöin kyse olisi konkreettisesti siitä, kumpi vanhemmista käyttää tämän oikeuden hyväkseen ja näin ollen kärsii mahdolliset ammattiuraan liittyvät haitat. Kyse olisi tällöin myös objektiivisesta arviointiperusteesta. Tällaisesta asetelmasta ei kuitenkaan ole kyse nyt käsiteltävässä asiassa.

86. Kantajan asiamies on suullisessa käsittelyssä viitannut siihen, että riidanalainen säännös, joka on alun perin peräisin vuodelta 1924, oli annettu siitä syystä, että naisten olisi helpompi irtautua työ-

elämästä. Säännöstä on tästä syystä tarkasteltava sellaisessa poliittisessa kontekstissa, jossa naiset pyrittiin vetämään pois työelämän parista ja sitomaan entistä tiiviimmin kotitalouteen. Tämä käsitys on kantajan asiamiehen mukaan vanhentunut, eikä säännöstäkään voida tästä syystä enää pitää voimassa.

87. Edellä esitettyä näkemystä voidaan kuitenkin vastustaa toteamalla, että säännös voi hyvinkin olla peräisin vuodelta 1924,<sup>73</sup> mutta ratkaisevaa on kuitenkin se, että kyseistä lakia muutettiin vuonna 1964<sup>74</sup> ja että se on vuonna 1982 saanut nyt tarkasteltavana ajankohtana voimassa olleen muotonsa.<sup>75</sup> Ranskan lainsäätäjä ei näin ollen ole ”unohtanut” kumota yhteiskunnallisesti ja poliittisesti vanhentunutta säännöstä vaan on nimenomaisesti ja tietten tahtoen ottanut sen uudelleen lakiin erilaisissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa. Nyt voimassa olevaa säännöstä on näin ollen vaikea kyseenalaistaa lainsäätäjällä vuonna 1924 olleiden motiivien perusteella.

88. Kantaja on myös väittänyt yhteisöjen tuomioistuimen todenneen, että vanhempien asemassa olevia miehiä ja naisia on kohdeltava täysin samalla tavoin. Se on tässä yhteydessä vedonnut yhteisöjen tuomioistuimen 25.10.1988 asiassa 312/86 antamaan tuomioon.<sup>76</sup> Kyseessä on jäse-

73 — Loi du 14.4.1924, 18 §, Journal officiel 30.12.1924.

74 — Loi n° 64-1339, 26.12.1964, 12 §, Journal officiel 30.12.1964, s. 11835.

75 — Loi n° 82-599, 13.7.1982, Journal officiel 14.7.1982, s. 2239.

76 — Edellä alaviitteessä 26 mainittu asia komissio v. Ranska.

71 — Edellä alaviitteessä 57 mainittu asia 184/83, Hofmann, tuomion 27 kohta.

72 — Edellä alaviitteessä 15 mainittu asia Abdoulaye, tuomion 20 ja 22 kohta.

nyssyvelvoitteiden noudattamatta jättämistä koskeva asia, jossa komissio vetosi direktiivin 76/207/ETY puutteelliseen täytäntöönpanoon. Direktiivin täytäntöönpanoa varten tehdyn lainmuutoksen yhteydessä Ranskan hallitus hyväksyi säännöksen,<sup>77</sup> jonka mukaan kyseisen lain vastaista ei ollut ”noudattaa menettelyjä, työsopimuslausekkeitä taikka palkkaehtoja tai -sopimuksia, jotka ovat olleet voimassa tämän lain hyväksymisajankohtana ja joilla naisille myönnetään erityisiä oikeuksia”.<sup>78</sup> Riidanalaisen säännöksen mukaan työnantajien, työnantajien yhdistysten ja ammattiliittojen piti huolehtia siitä, että nämä ehdot mukautettaisiin palkkanuottelujen avulla työlain säännöksiin.<sup>79</sup> Komission mielestä tämä ei vielä riittänyt. Se luetteli suuren joukon erilaisia toimenpiteitä, jotka palkkasopimuksissa piti ottaa huomioon naisten hyväksi.<sup>80</sup> Komissio totesi seuraavaa: ” — — jotkin näistä erityisistä oikeuksista saattavat kuulua direktiivistä tehtäviin poikkeuksiin, joista säädetään direktiivin 2 artiklan 3 ja 4 kohdassa, ja ne koskevat naisten aseman turvaamista erityisesti raskauden ja äitiyden aikana sekä naisten ja miesten yhtäläisten mahdollisuuksien edistämistä. Kyseisen Ranskan säännöksen yleisyyden vuoksi naisten ja miesten epätasa-arvoisen kohtelun jatkuminen kuitenkin sallitaan edelleen.”<sup>81</sup>

89. Yhteisöjen tuomioistuin ei tutkinut komission mainitsemia yksittäisiä ehtoja vaan totesi yleisesti:

”Kuten nämä esimerkit osoittavat, joidenkin säilytettyjen oikeuksien avulla on *joissain tilanteissa* tarkoitus tarjota suojaa iäkkäille naispuolisille työntekijöille tai lasten vanhemmille, ja nämä ominaispiirteet sopivat kuitenkin sekä miehettä naispuolisiin työntekijöihin.”<sup>82</sup>

Tästä ei kuitenkaan voida päätellä, miten yhteisöjen tuomioistuin suhtautuisi nyt tarkasteltavassa asiassa kyseessä olevan kaltaiseen tilanteeseen, jossa on kyse äitiyden aiheuttamien ammattiuraan liittyvien haittojen hyvittämisestä.

90. Kantaja ja komissio ovat riitauttaneet kyseessä olevan säännöksen myös sillä perusteella, että siinä naisille annetaan automaattisesti etusija. Tällaista ei niiden mukaan voida hyväksyä.

77 — Edellä alaviitteessä 26 mainitun tuomion 4 kohta.

78 — Edellä alaviitteessä 26 mainitun tuomion 4 kohta.

79 — Edellä alaviitteessä 26 mainitun tuomion 4 kohta.

80 — Edellä alaviitteessä 26 mainitun tuomion 8 kohta.

81 — Edellä alaviitteessä 26 mainitun tuomion 9 kohta.

82 — Edellä alaviitteessä 26 mainitun tuomion 14 kohta; kursorivointi tässä.

91. Pohdinnan taustalla on asiassa Kalanke annettu tuomio,<sup>83</sup> jonka yhteydessä yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että pätevyyteen sidottu kiintiöjärjestely<sup>84</sup> oli risti-riidassa tasa-arvoisen kohtelun periaatteen kanssa siitä syystä, että naispuoliset hakijat olivat automaattisesti etusijalla. Yhteisöjen tuomioistuin on myöhemmissä tuomioissaan<sup>85</sup> pitänyt tasa-arvoisen kohtelun periaatteen mukaisina sellaisia jäsenvaltioiden kansallisissa säännöksissä, jotka ovat kyllä koskeneet naisten tukemista työelämässä mutta joista on puuttunut arvos-teltu automatiikka.

92. Kaikissa näissä tuomioissa on kuitenkin ollut kyse laeista, joilla on pyritty parantamaan nimenomaan naissukupuolen asemaa. Tällaisesta säännöksestä ei kuitenkaan ole kyse nyt tarkasteltavassa asiassa. Nyt pyritään kompensoimaan haittoja, joita ei niinkään ole koitunut naissukupuolelle vaan yksittäisille naisille äiteinä. Tältä osin nyt tarkasteltavassa asiassa on liittymäkohtia Abdoulaye-tapaukseen, jossa myös oli kyse sellaisten todellisten haittojen kompensoimisesta, joita äitiys aiheuttaa yksittäisen henkilön työelämässä.

93. Riidanalainen säännös on näin ollen mielestäni ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa tarkoitetun samapalkkaisuuden periaatteen mukainen. Ratkaisuun ei vaikuta asian tarkasteleminen toisenlaisessa ajallisessa kontekstissa. Kuten alussa jo todettiin, jos ratkaisevana pidetään ennakkoratkaisupyynnön esittämisaika-kohtaa, asiaan sovelletaan EY 141 artiklaa. Kyseisessä artiklassa esitetty samapalkkaisuuden periaate on nyt tarkasteltavan asian kannalta sisällöllisesti täysin sama kuin ETY:n perustamissopimuksen 119 artikla. EY 141 artiklan 4 kohtaa ei tarvitse tarkastella yksityiskohtaisemmin, koska hyvityksen yhteydessä ei ole kyse erityisetuja tarjoavasta toimenpiteestä ali-edustetun naissukupuolen hyväksi vaan toimenpiteestä, jolla hyvitetään lastenkasvatuksesta aiheutuvia haittoja äitien ammat-tiuralle. Sosiaalipolitiikasta tehdyn pöytäkirjan N:o 14 liitteenä olevan sopimuksen 6 artiklan 3 kohtaakaan ei tarvitse tässä yhteydessä tarkastella, koska nyt esitetty ratkaisu nojautuu myös suoraan tasa-arvoperiaatteeseen.

94. Direktiiviä 79/7/ETY sovelletaan ai-noastaan siinä tapauksessa, että yhteisöjen tuomioistuin ei pidä virkamieseläkettä perustamissopimuksessa tarkoitettuna palkkana. Eläkelain L.12 §:n b kohtaa voidaan tässä tilanteessa pitää vaivatta direktiivin 4 artiklan 2 kohdan ja 7 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaisena.

83 — Edellä alaviitteessä 12 mainittu asia C-450/93.

84 — Edellä alaviitteessä 12 mainitun tuomion 8 kohta.

85 — Edellä alaviitteessä 13 mainittu asia Marshall, edellä alaviitteessä 11 mainittu asia Badeck sekä edellä alaviitteessä 10 mainitun tuomion Abrahamsson 60 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

## VI Ratkaisuehdotus

95. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

Ranskan eläkejärjestelmän mukaisesti maksettavat eläkkeet ovat ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa tarkoitettua palkkaa. Code des pensions civiles et militaires de retraite (siviilivirkamiesten ja sotilaiden eläkelaki) L.12 §:n b kohta ei ole ristiriidassa samapalkkaisuuden periaatteen kanssa.